

Т.В. МОІСЄЄВА, О.В. БЛІК

Дендрологічний парк “Софіївка” НАН України
вул. Київська, 12а, м. Умань, Черкаська обл., 20300

УКРАЇНСЬКІ НАЗВИ РОСЛИН ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ, ПОВ’ЯЗАНІ З ЇХНИМИ БІОЕКОЛОГІЧНИМИ ВЛАСТИВОСТЯМИ

ключові слова: фітономенклатура, флора, класифікація, семантика, біоекологічні особливості, розмноження, зовнішнє середовище

key words: phytonomenclature, flora, classification, semantics, bioecological characteristics, propagation, environment

---

T.V. MOISEEVA O.V. BYLIK

UKRAINIAN NAMES OF PLANTS OF FOREST STEPPE OF UKRAINE CONCERNED WITH ITS BIOECOLOGICAL CHARACTERISTICS

Dendrological Park “Sofiiivka” N.A.S. of Ukraine
12a Kyjivska str., Uman, Cherkasy reg., 20300, Ukraine

Results of the semantic analysis of the units of Ukrainian phytonomenclature on the example of genus names of the plants of Forest Steppe of Ukraine are listed. Original classification of plants, which includes six semantic groups, among which particular attention is given to the group of plants, which opens bioecological characteristics of plants named by it, is worked out.

На сучасному етапі розвитку суспільства питання відновлення систематичної термінологічної роботи в усіх ділянках науки набуває особливого значення. У галузі ботаніки значну увагу привертає необхідність опрацювання національної номенклатури вищих і нижчих рослин. Для популяризації ботанічних знань, а також для взаємодії науки з практикою першочергового значення набуває питання доступності національної номенклатури. У зв’язку з цим необхідно істотно зменшити частку чужомовних слів в українській ботанічній номенклатурі, зберігаючи при цьому назви іншомовного походження, які органічно ввійшли в українську мову.

Назви рослин становлять численну групу української лексики, яку необхідно вивчати в семантико-етимологічному, словотворчому, функціональному й лінгвогеографічному аспектах. Таке системне різнопланове вивчення дасть можливість упорядкувати українську фітономенклатуру.

Мета цієї роботи полягає в дослідженні значення та шляхів походження українських назв рослин.

Об’єктом дослідження є система фітонімів з погляду їхнього походження. Предметом дослідження є українські назви рослин Лісостепу України.

Поставлена мета визначає необхідність використання таких методів дослідження: описового (основний метод дослідження, який передбачає виявлення фітонімів, їх систематизацію, з’ясування особливостей походження і специфіки функціонування), семантичного аналізу та статистичного.

Українська ботанічна номенклатура в аспекті її походження становить

досить складну картину. Досліджуючи значення слів, що використовуються для позначення родових назв флори Лісостепу України, ми поділили їх на 6 семантичних груп:

1. Найчисленнішу семантичну групу (у наших дослідженнях 45,4% від загальної кількості) становлять фітоніми, які відображають особливості морфологічної будови й зовнішнього вигляду означуваних ними рослин.

2. Фітоніми, що виникли від назв тих місцевостей, де поширені означувані ними рослини, де їх було відкрито. Такі ознаки лежать в основі численних видових назв рослин. Серед родових назв ця група досить невелика (за результатами наших досліджень 3,8%).

3. Назви, що відображають особливості використання людиною рослин, які вони позначають та особливості впливу цих рослин на діяльність людини та її організм (15,5%). Сюди належить багато назв лікарських рослин.

4. Назви, похідні від прізвищ та ймен людей, які зробили певний внесок у розвиток ботанічної науки [4] (6,4%).

5. Фітоніми, що виникли на основі зовнішньої схожості або спорідненості означуваних ними рослин з іншими рослинами (17,4%). Це слова, похідні від назв інших рослин.

6. Важливе місце у наведеній класифікації займає група фітонімів, що утворилися від слів, які позначають біоекологічні особливості рослин. Важливішими з них є такі ознаки:

А. Особливості розмноження.

Так, фітонім спориш (*Poligonum* L.) утворився від давньоруського “спорьш” – “рясний, багатий, такий, що дає з малого багато”. Така назва вказує на швидкість поширення і величину заростей цієї рослини [5].

Б. Особливості сезонного розвитку рослин. Так, назва жимолость (*Lonicera* L.), за однією з версій, зводиться до “зимоліст”, як назва рослини, що не скидає листя на зиму [5]. Назва примула (*Primula* L.) походить від латинського *prima* – перша. І дійсно, більшість рослин цього роду розквітають рано навесні [2].

Фітонім абрикос (*Armeniaca* Mill.) буквально означає “скороспілий”, тому, що абрикоси досягають набагато скоріше, ніж схожі з ними персики, за другою версією, слово походить від “априкус” – “зігрітий сонцем” і означає “сонячний плід” [3, 5].

В. Відношення рослини до зовнішнього середовища. Назву анемона (*Anemone* L.) дано від грецького слова “анемон”, що означає “вітер”, тому що в багатьох рослин роду квіткові покриви так легко тримаються, що обсипаються від вітру [1].

До вищеописаної групи ми зарахували 11,5% досліджених назв.

Таким чином, семантичний аналіз фітонімів показав, що основними ознаками, які взято за основу називання рослинних об'єктів, є особливості їхньої будови, зовнішнього вигляду й поширення в природі, біоекологічні властивості та особливості вивчення і використання людиною. Назви рослин, пов'язані з їхніми біоекологічними особливостями, становлять значну групу серед української ботанічної номенклатури.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Брокгаузь Ф.А., Ефронъ И.А.** Энциклопедический словарь. – Т. 1. – С.-Петербург, 1891. – 954 с.
2. **Заверуха Б.В., Андриенко Т.Л., Протопопова В.В.** Охраняемые растения Украины. – Киев: Наук. думка, 1983. – 176 с.
3. **Лаптев Ю.П.** Растения от А до Я. — М.: Колос, 1992. – 351 с.
4. **Международный** кодекс ботанической номенклатуры, принятый одиннадцатым Международным ботаническим конгрессом, Сиэтл, август 1969 г. – Л.: Наука, 1974. – 270.
5. **Шанский Н.М., Иванов В.В., Шанская Т.В.** Краткий этимологический словарь русского языка / Под ред. Бархударова С.Г. – М.: Гос. учеб.-пед. изд-во Мин. просв. РСФСР, 1961. – 404 с.